

שולחן ערוך אבן העזר סי' קמ"ט	שולחן ערוך	יום	יום לחודש	ליקוטי מוה"ר ה"ב	ליקוטי הלכות ה"ב	משנה ברורה ה"ה	משיבת נפש	כ"א
א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט
שבת	ב'	ג'	ד'	ה'	ו'	ז'	ח'	ט'
ב	ב'	ג'	ד'	ה'	ו'	ז'	ח'	ט'
א	ב'	ג'	ד'	ה'	ו'	ז'	ח'	ט'
ב	ב'	ג'	ד'	ה'	ו'	ז'	ח'	ט'
ג	ב'	ג'	ד'	ה'	ו'	ז'	ח'	ט'
ד	ב'	ג'	ד'	ה'	ו'	ז'	ח'	ט'
ה	ב'	ג'	ד'	ה'	ו'	ז'	ח'	ט'
ו	ב'	ג'	ד'	ה'	ו'	ז'	ח'	ט'

בקרני אורה

יו"ל ע"י קהילת חסידי ברסלב
בנשיאות הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטער שליט"א

240 | פרשת תולדות | ב' כסלו תשפ"ב

דבר המערכת

"שלושים יום קודם החג" - בעוד פחות מחודש יגיה ויזריח עלינו בעזרת השם אור הקדוש של 'חנוכה, וחובתנו להכין כלים לאור הנפלא שעומד לבוא אלינו. 'בפיך ובלבבך'. להשתוקק ולרצות. לבקש ולכסוף, ובעיקר להבין שגם אנו עומדים בעת צרה איומה שעבורה ניתנה לנו תקוות חסד זו.

השונאים אולי שינו את שם, אבל מהותם לא שונה בהרבה, "שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו", מבית ומבוחוץ. וכלשון קדשו של רבי נתן על "תוקף הגס של חנוכה שנעשה בכל שנה ושנה בכל דור ודור, להכניע מלכות יון הרשעה שמתגברת בכל פעם, בבחינת 'יון מצולה ואין מעמד', ולגודל התגברותם כמעט אפס תקוה ח"ו. כי הם אומרים 'כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלקני ישראל', על רוצים לרחק את כל אחד לגמרי לגודל עוצם השתטחותם לפניו במניעות ועיכובים ומחשבות ורעיונים רעים וזרים ומטונפים מאד, שכמעט אין תקוה לצאת מהם ח"ו" (ליקוטי הלכות, סעודה ה, ג).

ולעומת זאת, מתחדשת עתה תקוה חדשה להתקרב לאור אמירת התורה שהיא המכניעה טומאה זו; נתקרב לצדיק האמת ונקבל ממנו את החשק החדש לקבלת עול תורה, "כי התורה היא מקור מים חיים שמטהרת מכל הגילולים והטינופיים. כי אפילו אם הוא כמו שהוא, אם יקבע עצמו על התורה, אז בוודאי סוף כל סוף יהיה נטהר מכל הבגדים הצואים ויתקרב לה' יתברך באמת. כי התורה הוא בחינת 'נהר שאינו פוסק וכמעין המתגבר' שאין שום טומאה ולכלוך יכול להתקיים כנגדה, כי כל הטמאות והגילולים שבעולם היא שוטפת אותם ומבטלת אותם ברגע קלה, רק שהעיקר שיהיה חזק בזה" (שם).

בימים אלו זכינו לשמוח בשמחת 'כתר תורה', להודות לה' על כל אלו שזכו שהש"ת שם חלקם מיושבי בית המדרש לעמול בתורה ולזכות לקנות בה חלקים עצומים, כה יתן ה' וכה יוסיף, ומה נאה ומה יאה שמחה זו להתחיל בה את ההכנה הנפלאה לאור התורה של חנוכה, להשתוקק לרצות לייחל ולצפות לקדושת התורה שהיא המתהרת והמצילה מקליפת יון בימים ההם ובזמן הזה.

העורכים

ולא למראה עיניו ישפוט

בפרשתנו אנו לומדים על יעקב אבינו: "יעקב איש תם", מידת התמימות פירושה להלך בתום וביושר מבלי לרמות. וכך הוא אכן התמים עצמו עם בוראו, יעקב קיבל את אמירת התורה מבלי להרהר אחריה כלום, והיא שקבעה לו את המציאות בכל ארחות חייו ובכל מה שעבר עליו, ודוקא מפני זה הוא הצליח. הוא לא אבה להביט על פי עיני בשר ודם, ולא ראה כלום מלבד מה שהתורה מלמדת אותו מה ואיך רואים, ואך ורק התורה היתה כח הראות שלו (עיי"ש ובקיצור ליקוטי מוה"ר"ן אותיות ח-ט-ב).

בעיני בשר ודם נדמה שזה שקיבל את התואר הנכסף ועלה לחשיבות מסוימת הוא זה שהצליח, בעוד שבעיני התורה הכל נמדד לפי היגיעה והעמל, ולפעמים זה שמתייגע כל כך על אף שהישגיו דלים הוא זה העולה למעלה מעלה.

בעיני האדם מצטייר, שזה שנברא בלא יצר הרע הוא המוכשר המעולה והנעלה, ולעומת זאת הסתכלות התורה היא שהמלחמה עם יצר הרע היא "מעלה גדולה", וש"אם אין יצר הרע לאדם, אין עבודתו נחשבת כלל", ו"הכל כדאי אצלו יתברך בשביל התנועה טובה, מה שבתוקף התגברותו של היצר הרע מתגבר עליו האדם באיזה תנועה ובורח ממנו, שזה יקר אצלו יתברך ביותר מאילו עבד אותו אלף שנים בלי יצר הרע" (ליקוטי עצות, התחזקות לו).

העין המגושמת מסתכלת על בעל היסורים כעל מסכן ששעתו אינה מצלחת, וכמי שלא זכה לראות טוב בחייו, ולעומת זאת בעיני האמת "כשמסתכלים על התכלית רואים שם שאין שום יסורים ורעות בעולם כלל כי הכל לטובה, כי תכלית היסורים הוא טובה גדולה מאד" (ליקוטי הלכות, תפילת ערבית ד, א) ו"הכשרים יודעים שאי אפשר לבוא לתכלית התקוה טובה כי אם על ידי יסורים" (משיבת נפש, נח).

זאת היתה מדת תמימותו של יעקב, שקבע והסתכל והביט וראה את הערך היקר של כל דבר, את הנצחון של כל פעולה, ואת התקוה בכל מצב, לפי מה שהתורה האירה וקבעה לו, ולא לפי מראה העיניים האנושי, והיא שגרמה לו להצליח ולזכות לחיי קדושה וגילוי מלכות ה' בעולם.

וגם אנו זרע יעקב, נזכור היטב, שאין זה דבר של מה בכך; ההסתכלות על פי ההרגשה העצמית היא עצם היצר הרע, היא היא כוחו של עשיו הרשע, והיא הבונה חלילה את מלכות הרשעה השולטת על האדם.

אם חפצי חיים אנו, עלינו לקבל על עצמנו את צורת ההסתכלות של יעקב אבינו בכל מה שיארע לנו ובכל מה שקשור אלינו בכלל ובפרט. בכל עת שמתעוררת שאלה בלב 'מהו שוויות ויקרת וערך הדבר שעומד לבגלי', נבחר זאת אך ורק על פי 'עיני התורה' בתמימות, מבלי להניח לערב את ההרגשות האנושיות, ואת ההסתכלות של אנשי הרחוב שנוהים אחר יצרם ומחליטים על פי ראיית עיני הבשר התועים ומטעים בכל עת, והיא שתסלול לנו דרך חיים להצליח בעולם הזה ובעולם הבא.

לבו בוער באש של קנאה, הוא רואה את חברו לספסל הלימודים בישיבה שהצליח והפך למוהר-הוראה בישראל, ולעומתו, הוא נותר במקומו כעבר ועדיין מתבוסס במקומו. בכישרונותיו הדלים לא הפך לשום דבר, גם היום הוא צריך להתאמץ מאד להבין דף גמרא וסעיף בשולחן ערוך בפשטות. איך אפשר לנחמו, הוא 'רואה' בבירור שחברו הוא המוצלח והוא הנחשל.

באזני שמע מפי פלוני ידידו שברוך השם אין לו שום נסיונות עם יצרו הרע בענין פלוני, וכיון שכך, החל חש כלפיו כאפס... כל דיבורי ההתחזקות ששמע עד היום פרחו והלכו להם, דומה הוא בעיני עצמו כבהמה ממש מול חברו המצטייר אצלו כאדם השלם, כולם 'רואים' את ההבדל הנורא.

יסורים קשים ומרים. יסורים של עוני ומחסור, יסורי נפש של 'שלום בית' מעורער, תהומות של עגמת נפש בחינוך הבנים, עיכוב שידוכי הבנים, לב אכול מיוצאי חלציו חשוכי בנים. עליו היו כולנה. כל מי שרק מעיף מבט קצר רואה שיש כאן דינים איומים ואכזריים ששולטים עליו. איך אפשר להכחיש את מה שהעין רואה!?

אחד הנסיונות העצומים ביותר שבו נתנסה כל אדם בעולם הזה הוא: ראיית העין. העין הרואה גורמת מיד ללב לחמוד ולכלי המעשה לגמור. "הלב והעיניים הם מרגלים לגוף ומסרסרים לו את העבירות, העין רואה והלב חומד והגוף עושה את העבירות" (רש"י, במדבר טו-טז). אבל לא רק בדברי חמדה ותאוה ח"ו, אלא על כל מה שסובב את האדם; העין היא זו שגורמת לו להחליט מה רע ומה טוב. העין היא פתח מפתחי המח, והיא המתבוננת ומפרשת כל דבר וגורמת לו לשפוט ולקבוע על כל המוצאות אותו לטוב ולמוטב. ועל כן העיניים הינם כינוי לחכמתו של אדם (עיי' רש"י בראשית ג-ד), כי על כן רוב חכמתו מתבססת על מה שנראה לו ונדמה לו לפי הסתכלותו.

היצר הרע משתמש בכח זה לתפוס ברשתו את האדם שסומך כל כך על ראייתו, הוא מטעהו לראות בהסתכלות עקומה ובכך הוא גורם לו להמליך עליו את יצרו, כי אין דבר שכל כך מטה את לב האדם להאמין ולסמוך עליו כמו על דבר ש'ראה' בעיניו, וכבר אמרו דורשי רשומות "מלאך המות כולו מלא עיניים" (ע"ז כ"ג), כי זה כוחו העצום והחזק ביותר.

וכך מלמדנו רבינו הקדוש (ליקוטי מוה"ר"ן, א): ההבדל בין התגברות כח מלכות דקדושה למלכות הטומאה, תלוי בצורת ההסתכלות, וזה גם ההבדל בין יעקב לעשו שהם רומזים ליצר טוב ויצר הרע.

מי שמסתכל בעיניים של שכל דקדושה על כל דבר שיארע לו, מובטח הוא ללכת בדרך הישר והוא מסור ביד יצרו הטוב. ולעומתו, המסתכל לפי מה שלבו חפץ, נוטה ושופט לפי הרגשת לבו, הרי הוא מסור ביד יצרו הרע וממליך את הרע על עצמו חלילה. והתנאי להסתכלות הקדושה היא: שהיא תמים, ושימסור את הסתכלותו לעיני התורה, מבלי לערב את צורת הסתכלותו העצמית.

פניני אור

ספרו לפני רבנו ז"ל על אחד מהצדיקים שפירב הדבקות שהיה לו בהדלקת נרות החנוכה עלה השמן על גדותיה ונשפך - "אז מרוב דבקות האט ער איבער געגאסן די שמן און אויסגעגאסן". ונענה רבנו ואמר: "אז מען גרייט זיך אן פון פריער, קומט דאס נישט אזוי אקטיג" - "אם מכינים עצמך מקדם, אזי לא יהיה נסער כל כך". (ש"ח שרפי קודש)

ה'דין' מגיע מ'הסדר'!

ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק

'יצחק' הוא המרכבה למידת הגבורה והדין, אשר ממנה נמשכים כל מיני עבר ויטורים ומוחין דקטנות. בבחינת הנאמר בפרשת השבוע על יצחק אבינו 'ותכהין עיניו מראות'; ענין של חושך והסתרה.

זוהי מידתו של יצחק אבינו שעקד את עצמו ועבד את בוראו בגבורה ובמסירות נפש, גם כשהכל היה חשוך.

אמנם, במצב כזה ישנה סכנה גדולה, שלא יהיה אחיזה לקליפות בדינים ובמוחין דקטנות, להפוך אותה להתרחקות גמורה מהשם יתברך.

ועל כך יש לזכור את הנאמר בתחילת הפרשה: 'אלה תולדות יצחק בן אברהם, אברהם הוליד את יצחק'.

דעו לכם - מכריזה התורה באזנינו - מי שהוליד את 'יצחק', מי שהביא לנו את אותה 'מוחין דקטנות', אינו אלא 'אברהם', מידת החסד של הבורא יתברך!

כי 'אלו הדינים והיטורים הם נראין כהתרחקות, כאילו רוצים להרחיקו מעבודתו, חס ושולום. ובאמת זה ההתרחקות הוא עיקר ההתקרבות, כי אלו הדינים וההתרחקות הם לטובתו, בחינת 'את אשר יאהב יי יוכיח'. כדי שיעמוד בנסינין הזה, ויתגבר ויתאמץ להתקרב יותר.

וזהו בחינת 'אברהם הוליד את יצחק', כי אברהם הוא בחינת חסד, ויצחק הוא בחינת גבורה, בחינת פחד יצחק. היינו, שזה הדין הקודש, שהוא בחינת יצחק, הוא נולד ונמשך מאברהם, שהוא בחינת חסד. כי באמת בזה הדין מלוכב חסד גדול, כי הוא לטובתו!" (ליקוטי מוהר"ן, ע"ד).

ליצני הדור' שבימינו!

ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק

ופירש רש"י: "אברהם הוליד את יצחק - על ידי שכתב הכתוב 'יצחק בן אברהם', הוזקק לומר 'אברהם הוליד את יצחק'. לפי שהיו ליצני הדור אומרים 'מאבימלך נתעברה שרה', שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נתעברה הימנו. מה עשה הקדוש ברוך הוא? צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, והעידו הכל 'אברהם הוליד את יצחק'!"

וכאז כן עתה; גם היום נענים 'ליצני הדור', שהיטורים והצער והמוחין קטנות, לא נולדו מאברהם אלא מאבימלך... המעברים הנפשיים אינם תולדה של מידת החסד, אלא תולדה של ניכור וריחוק חס ושולום. ובמקרה הטוב, תולדה של בעיות נפשיות פסיכולוגיות, ותו לא.

אך לעומתם של אותם 'ליצני הדור', עומדת התורה וצדיקיה, ומלמדת אותנו שוב ושוב: 'אברהם הוליד את יצחק'. כל מה שעובר עליך אינו אלא לקרב אותך. המוחין דקטנות, החושך והעדר החשק, לא נולדו אלא מאברהם, מחסד הבורא שחפץ לעורר אותך בצורה שכזאת.

כי יש מי שמתעה את עצמו, שאינו יכול להתקרב לה' יתברך מריבוי היטורים והתלאות ודחקות הפרנסה שעובר עליו ועל בני ביתו. על זה מובאר דבריהם, שהיטורים הם בחסד גדול, לקרב על ידם דייקא לה' יתברך ולא לרחק" (ליקוטי הלכות, פריקה וטעינה, ד, י).

'תיקון רחל' בשנת השמיטה (ה)

וכשיאמר חצות בבחינה זו, יכולין למצוא כל אשר עם לבבו בתוך אמירת חצות" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, קא).

וכשם שהתבודדות' עושים בשנת השמיטה, כך אומרים 'תיקון חצות' בשנת השמיטה...

"שאינו משום 'תיקון' אלא משום צער החורבן בית המקדש [הכללי והפרטי]" - כלשון הכף החיים דלעיל...

וכשהיו שואלים אותו על אביו רבי שמואל זצ"ל, היה עונה שבפשטות היה אומר, ומה שבסוף ימיו יש שמספרים שלא היה אומר (ואף התבטא שמאחר שאין לנו שדות, במה נרגיש את השמיטה, אלא בכך שנימנע מאמירת תיקון רחל) - אין זה אלא מחמת שבסוף ימיו, שכבר לא עמד לו כוחותיו להשקיע כוחות באמירת תיקון חצות כאשר היתה באמנה אתו, ונשאר בזה רק חלק ה'תיקון' ולא חלק ה'עבודה', יתכן שהיה מדגל על תיקון רחל.

ונעתיק כמה שורות מתוך מכתב ארוך שכתב לנו אחד מיקירי אנ"ש: "ומדי דברי אזכור מה שאמר לי פעם ר' נתן דוד שפירא כששאלתיו על אמירת 'לדוד מזמור' בתחילת תיקון לאה או שמא יש לומר 'שאו שערים' (ויש שניסו לדייק זאת בליקו"ה) אמר לי שאנ"ש מעולם אמרו בפשיטות כמופיע בשערי ציון' לדוד מזמור, וכל ענין החצות לא היה קשור אצלם כלל לדברי קבלה, אלא ענין של בכיה ואבלות ולב נשבר, לבכי יבואו וכו'."

ומענין לענין בא לדבר על זה שיש אומרים כי בלילות שאין הזמן מספיק, העיקר הוא לומר הקפטילאך שזה החצות של האריז"ל, ואמר לי בגערה ובכאב: "הקאפיטלאך זה החצות של האר"י והקיינות זה החצות של הרבי...". היכן שהרבי או ר' נתן מדברים מחצות, כמעט שהם מזכירים רק את ההוספות: 'מדוע הכינתני ואין לנו מרפא', 'איכה נחרב האולם', 'עד אין יעקב בשבי', 'על היכילי אבכה', 'דודי ירד לגנו', אלו הדוגמאות שמובאים בספרי רבינו, כי החצות של רבינו זה הקיינות והבכיות. וכשנוכח להחזיר לנו ה'מראה טעם וריח' הזה לא יהיה שום שאלות, רק כשאמירת חצות הפך לעוד יצרות, נעשה דיון האם ומה ומתי לדלג", עכ"ל המכתב.

(ואכן, שמענו על אחד מאנ"ש, אשר בשנת השמיטה מדלג את המזמורים העיקריים של תיקון חצות, שנתקנו ע"י האריז"ל, ואינו אומר אלא את חלק הקיינות שבתיקון רחל... ולא הבאנו זאת כהוראה לרבים, אלא להמחיש את הנקודה הנ"ל, שהעיקר אצלנו הוא שפיכת הלב והכיסופים הדומעים שבתיקון חצות, הנהוגים גם בשנת השמיטה).

וכאן המקום להביא שיחה נפלאה ביותר, שמבטאת נקודה זו למביני מדע:

"כשהיה מוהרנ"ת בגליציה ועבר בדרך נסיעתו גם בעיר בראד, ואז בהיותו שם חל יום תשעה באב, וכשהביא לו הרב דשם ספר קיינות לקונן, הוסיף ואמר הרב למוהרנ"ת שקיינות אלו אינן על פי האר"י. אחר כך אמר מוהרנ"ת בכאב: "עז זאל פילן דעם חורבן ווי מיר, וואלט ער נישט געזאגט ס'איז נישט על פי אר"י" - "אילו היה מרגיש את החורבן כמוני, לא היה אומר שהקיינות אינן על פי האר"י..." (שיש"ק החדש, ח"ב אות תנ"ו).

השבוע נבוא לבאר בס"ד את אשר כתבנו בשלהי ב' המאמרים הקודמים, והוא: שאצל חסידי ברסלב, אמירת תיקון חצות אינו [רק] 'תיקון' אלא 'עבודה'; עבודה של שפיכת לב כמים, על החורבן הכללי והפרטי, ונגועים לגאולת הנפש בכלל ובפרט.

ולכן, גם אם ע"פ סוד שורשי הדברים, יתכן שאין לעשות בימים אלו 'תיקון' לספירת המלכות שהיא בסוד 'רחל', אעפ"כ חלק ה'עבודה' שבאמירת תיקון רחל, שייך ונוגע בוודאי גם לשנת השמיטה.

ובטרם נתחיל בדברינו, עלינו להעתיק את דברי הכף החיים, בסימן תקפ"א, שכותב להדיא שההימנעות מאמירת תיקון רחל בשנת השמיטה אינו מחמת שאין אנו מתאבלים בשנה זו על החורבן, אלא מפני שיש בו עליה לספירת המלכות, וזה לשונו בתוך דבריו:

"בחצות לילה בארץ ישראל שאין אומרים הוא משום עבודת קרקע ויש עילוי למלכות לבחינת ארץ ישראל ואין צריך 'תיקון', אבל לא לענין קיינות שאומרים אחר חצות ביום בין המצרים שאינו משום 'תיקון' אלא משום צער החורבן בית המקדש שנחרב אחר חצות כנודע".

(עיי"ש שהאר"י בדברים, ונעתיק חלק מלשונו: "והגם דכתבו בוזהר הק' פרשת שלח לך דף קע"א ע"ב דיש שמחה למעלה בשנת השמיטה, אפשר דזהו דוקא בזמן הבית ולא בזמן הזה, דאי לא הכי גם בחוץ לארץ לא היה להם לומר תיקון רחל בשנת השמיטה כיון שיש שמחה למעלה. ועוד, אף אם תמצו לומר אפילו בזמן הזה, צריך לומר דאינו בכל זמן, דאם כן למה מתעניין ונוהגין לך דין אבלות בין המצרים בשנת השמיטה בארץ ישראל כמו שאר השנים, כיון דיש שמחה למעלה. אלא על כרחך צריך לחלק או דוקא בזמן הבית או אינו בכל זמן וימים שהם ימי צער").

הרי לנו שחלק האבלות והצער על חורבן בית המקדש, נוהג בוודאי גם בשנת השמיטה. ובמידה מסוימת, אדרבא ואדרבא, בשנה שכזו מתעוררים הגעגועים ביתר שאת ויתר עז: "ממקומך מלכנו תופיע ותמלך עלינו מהרה כי מחכים אנחנו לך מתי תמלך בציון"...

ועתה נבוא לבאר את הנקודה הנ"ל, ועל אף דמייירי ב'דברים שבלב' אשר קשה ביותר להעבירם באמצעות הכתב, אעפ"כ נשתדל לכתוב עליה ככל האפשר, ותן לחכם ויחכם עוד.

וכן היה אומר רבי נתן דוד שפירא ז"ל, בנו של רבי שמואל שפירא ז"ל, לכמה מיקירי אנ"ש שהיו מדברים אתו על אודות אמירת 'תיקון רחל' בשמיטה (הסיבה מדוע היו מדברים מזה אתו דוקא, היא מחמת שהיה עוסק גם בתורת הקבלה והיה בקי בה, ובד בבד לא היה 'מקובל' אלא 'אויסגעוויקטער' ברסלבער חסיד):

אצל חסידי ברסלב לא היה אמירת תיקון חצות 'תיקון', אלא 'עבודה'. ולכן, גם אם ע"פ סודם של דברים יש עילוי לספירת המלכות וכו', אעפ"כ עלינו לקום בכל לילה ולומר תיקון חצות, ולשפוך לבנו כמים נוכח פני ה'.

שהרי כפי שלימדנו רבינו, עיקר אמירת תיקון חצות הוא על מה שעובר על האדם, והוא כעין התבודדות. וכמואב בליקוטי מוהר"ן:

"אמר, שעל ידי אמירת תיקון חצות יכולין לפרש שיחתו את כל אשר עם לבבו כמו על ידי התבודדות. כי מסתמא אין אומרים 'חצות' על העבר, ועיקר אמירת חצות הוא על מה שנעשה עכשו עם האדם,

מנינים מאירים וחידושים מהזורים מלוקמים מספרי גדולי הצדיקים י"ע מתוך רשימותיו של הגר"ם שכתער שלי"א אשר ציון ורשם לפנינו לזכרון.

לקט ספרי"ם

ספרי חסידות

מקדושתו ולהתערב עמהם פן יתכלך מהם וממחשבותיהם. ולכן בענין הרחיצה שצריך להרחיץ אותם מגילולם אמר יוקח נא מעט מים על ידי שליח, ורחצו רגליכם מרגיליות שלכם. כי הכלל מונח שטרם אדם יכנס אל הקדושה מחויב לרחוץ את עצמו ולטהר ולנקות מחאלתו ומטומאת מעלליו. ואח"כ והשענו תחת העץ הוא העץ החיים להכניסם אל הקדושה וכו'. ואעפ"כ נענש שלא שילם הקב"ה על לבניו המים כי אם על ידי שליח. כי לפי גודל רחמנותו של הקב"ה על הברואים היה מהראוי שיטה אברהם את עצמו להם אפילו בבחינת הרחיצה ולהרחיצם בעצמו ולבטוח על בוראו שישמרנו מכל רע.

מפרסמים עושי מצוה

בעצמה פרסמה את עושי המצוות כדי שילמדו העולם מזה, אבל אין ענין שהאדם עצמו יפרסם את מעשיו לציבור, ואדרבה אם הוא בעצמו עושה כן הרי זה נקרא 'שלא לשמה'.

אכן ה**ש"ך** (שס) החזיק בשיטת הרשב"א וכתב, שזו מדת חכמים ומידת ותיקין כדי ליתן שכר לעושי מצוה. וכן הביא המשנה ב**בורה** (ס"ג קנ"ג ס"ק טז) דברי הרשב"א להלכה. וב**מגן אברהם** (שס"ב קכ"ג) השווה לזה את דברי הגמרא **ביומא** (ע"ג) שבערב יום הכיפורים היה כל אחד מביא את הספר תורה שלו מביתו לעזרה כדי לקרות בו למחר, כדי להראות חזונו לרבים, ופירש **רש"י** שלכן היו מביאים את הספר תורה הפרטי "כדי להראות נוי של ספר תורה ותפארת בעליה שטורח התנאות במצוות". ואם על נוי הספר תורה אמרו כן, כל שכן שיש לומר כן על נוי לומדיה.

הגאון בעל ה**דברי מליאל** בהקדמתו מביא דברי הרשב"א וכותב בדברים חוצבים: "בעתים הללו ידוע עד כמה מושפל קרן התורה, ורבים מפזרים הון עתק על הדפסת ספרים אשר קלקולם יותר מתקונם, ולתורה הקדושה ולומדיה אין משים לב בעוה"ה". ואף בעלי בתים יראי ה' יחשבו חיבורים חדשים בדבר הלכה כדבר אשר הוא למותר, ובאמת הוא עיקר חיזוק תורה הקדושה ועל ידי זה תרבה הדעת בישראל... ובעת הזאת שאין חושבים את לימוד תורה לאחריים למצוה כלל, מצוה לפזר, והפסד חשש גאווה יצא בשכרו שממנו ילמדו וכן יעשו ויזכה הרבים". ע"כ.

השבוע התכנסו חברי ורבני הכוללים למעמד 'כתר תורה' לתת חשיבות לכבוד התורה ולומדיה, כי כך הוא הדרך הראוי והנכון לפרסם את חשיבות לומדי התורה כפי שפסק ה**רמ"א בשולחן ערוך** (יו"ד ס"ו רמט ס"ח) בהלכות צדקה: "מי שמקדיש דבר לצדקה מותר לו שיכתוב שמו עליו שיהא לו לזכרון, וראוי לעשות כן". ואם יש מצוה לפרסם את הז'ולונו' הנותן צדקה, כל שכן שמצוה לפרסם את 'ששכר' התלמיד חכם.

ה**ש"ך בנקודות הכסף** (שס) וה**הגר"א** (שס) ציינו כמקור לדברי הרמ"א את דברי הרשב"א בתשובה (ס"א תקפ"א) שכתב בזה הלשון: "מדת התורה היא שהיא כותבת ומפרסמת עושי מצוה, ואם התורה עשתה כן צריכים אנו להלך אחר מדותיה של תורה שהן דרכי נועם". ומאריך שם בכמה מקומות שמצינו שהתורה מפרסמת עושי מצוה, ומביא על זה מדרש: "רבי כהן ורבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי [אמר], לשעבר היה אדם עושה מצוה והנביא היה כותבה, עכשיו מי כותבה? אליהו כותבה ומלך משיח והקב"ה חותם על ידיהם!". ומסיים: "מכאן אתה למד שהיו נוהגים לכתוב שמות המקדישים לשמים, להיות להם לזכרון טוב על מצוות ולפתוח דלת לעושי מצוות".

והנה ה**ט"ז** (סק"ז) כתב שהטעם שנהגו לכתוב שם התורם על חפצי הקדש, הוא כדי שיוכל לעכב מהציבור שלא ישנו אותו חפץ לדבר אחר. ולפי דבריו, אם התורם מוחל, אין ענין לפרסם את שמו. וכן כתב **בספר בית היילל** (שס) שיש לדחות כל הראיות של הרשב"א, שאפשר שרק התורה

סנה, וכן אסור לטלטל מאכל של מוקצה לצורך חולה רק על ידי שינוי, כשם שהתירו חז"ל כל שבות דרבנן לחולה על ידי שינוי (שעה"צ ס"ו שכה סק"א), ולדבריו נראה שלא התירו לטלטל מוקצה במקום צער והזיק רק אם המוקצה עצמה גורמת הזיק והצער, אבל אסור לטלטל דבר מוקצה כדי לסלק מעליו חולי או צער אחר.

צער הנפש שעלול להתדרדר

והנה כל ההיתר לטלטל מוקצה במקום צער והזיק, הוא רק כשהטלטול מונע צער והזיק גופני מוחשי, שהנחש והפרעוש קיימים, ושברי הזכויות והקוצי קיימים ועלולים לפגוע בגוף. אבל אם אין מזיק לפנינו ורוצה לטלטל את המוקצה רק כדי למנוע מצב של התדרדרות נפשית שעלול להביא חולי צער, אסור.

לדוגמא: נפסק בשולחן ערוך (ס"ו שט ס"א ובשו"ע ד"ה שם ס"ב) שאסור להחזיק תינוק שיש בידו מוקצה חשוב, גם אם יבכה התינוק ויהיה לו געגועים ויכול לבוא מתוך כך לידו חולי, מחשש שאם ישליכנו התינוק מיזו יבוא המבוגר לטלטלו. והטעם, דכיון

טלטול מוקצה מפני חשש הזיק וצער

לטלטל בידים. אך לא הביא דין זה במשנה ברורה].

כמה דרגות במניעת הזיקות

לפי זה יש לנו כמה דרגות של מניעת הזיק: א. שפוד שאין מצוי כל כך להזיק, אין היתר לטלטלו רק על ידי שינוי. ב. זכויות וקוצי הנמצא בבית שהזיקו מצוי יותר, מותר לטלטל בידים, אבל אין להתיר משום זה איסורים אחרים. ג. קוץ וגחלת המונח ברשות הרבים, הזיקם מצוי ביותר, ומותר לטלטלו כרגיל וגם הותרו בהם שאר איסורים דרבנן (וע"ז במשנ"ב שם ס"ק כא, ודוק).

ויש לציין לדברי הביאור הלכה (בסי"ח שח ס"ח ד"ה קוץ) שכתב, דבכל אופן אסור לסקל אבני רחוב שבת שאין זה חשוב כמניעת הזיק, שזהו דבר הרגיל שנמצאים אבנים ברחוב וכל עובר אורח יודע שצריך להיזהר מהם, וגם אם יקרה שלא ישים לב באיזה אבן אינו מצוי שייזק ממנו כל כך (כ"ז ביאר"ד שם).

הזיק וצער גדול

באופנים מסויימים מצינו שהתירו חז"ל גם שאר איסורי דרבנן כדי למנוע אפילו הזיק של יחיד. לדוגמא: בסימן שט"ז (ס"ו) נפסק שמוותר לצוד נחש בשבת כדי שלא ישכנו, ואפילו במקום שאין רגילים הנחשים להמית ואינם רודפים אחריו, דצידה כזאת היא מלאכה שאינה צריכה לגופה שהיא רק איסור דרבנן, וכיון שמתירא שלא יזיקנו הנחש לא גזרו חז"ל. וכמו כן פרעוש הנמצא על בשר האדם ומוכן לעקוץ, מותר להסירו בידיו, שלא גזרו חז"ל משום מוקצה ומשום צידה במקום צער הגוף.

וצריך לומר להכל תלוי לפי גודל ההזיק והצער; בנחש הנמצא בבית התירו חז"ל גם צידה דרבנן, כיון שנשיכת הנחש הוא הזיק וצער גדול. ואילו עקיצת פרעוש אינו צער כל כך כמו נחש, ועל כן לא התירו צידה דרבנן רק כשעומד כבר על בשר האדם ומוכן לעקוץ, שאז זה נחשב כצער גדול. ושברי זכויות וקוצי המונח בבית שהוא פחות הזיק, שבמצב הקיים אין עדיין הזיק רק יש חשש אולי ישלכו בהם אנשים, לא התירו רק מוקצה. ואילו כאשר הם ברשות הרבים והותרו גם איסורים אחרים (ונ"ל דגם השו"ע"ר ס"ו שח ס"ח וס"י שטז ס"ח אינו חולק על יסוד זה).

טלטול מוקצה לחולה

כמו כן אם יש חולה לפנינו שנצרך לדבר מוקצה, פסק המשנה ברורה (ס"ו שכה ס"ק ח) דמותר לטלטל מוקצה בשבילו, ואפילו לתת לו מאכל של מוקצה כדי להבריאו, דזה נחשב כטלטול מוקצה במקום הזיק וצער (וכ"כ שו"ע"ר בקו"א ס"ו תקז סק"ד, ביאר הגר"א ס"ו רע, וע"ז שו"ת רע"ק"א ס"ה).

אמנם הפרי מגדים (א"א ס"ו רעט סק"י) פסק שאסור לטלטל נר לצורך חולה שאין בו

השבוע למדנו בסימן תקי"ח (סעיף א) אודות העץ ששימש בזמנם כשפוד לצליית בשר, שהיא מוקצה ואסור לטלטלו לאחר גמר הצליה. אמנם אף שהוא מוקצה, התירו חז"ל לגרור אותו מן השולחן ולשמטו מהר לזוית הבית כדי למנוע הזיק, שלפעמים בלי תשומת לב עלולים להיפגע מחדות השפוד.

מדין זה אנו רואים שהתירו חז"ל לטלטל מוקצה כדי למנוע הזיק, רק בצורת 'טלטול מן הצד', ומפני שדין זה מוזכר כמה פעמים בשולחן ערוך באופן שונה ויש בזה כמה סתירות, על כן נביא כאן מקוריה הדברים בקצרה והנפקא מינה למעשה:

טלטול מוקצה כדי למנוע הזיק

צפוי

בשולחן ערוך (ס"ו שח ס"ו) נפסק שאם נשבר כלי זכוכית על השולחן בבית מותר לטלטל השברים כדי לפנותו שלא יזקו בהם, כמו כן, ספסל שנשמט ממנו הרגל היא מוקצה, ואם ירא שלא תפול הספסל ויזיק לאדם מותר לטלטלו ולפנותו (בה"ל שם ס"ז ד"ה דאסור). - מכל זה מבואר שמוותר לטלטל מוקצה כרגיל כדי למנוע אפילו הזיק של יחיד.

מאידך, נפסק בשולחן ערוך (שם ס"ח) על קוץ המונח ברשות הרבים שמוותר לסלקו ממקום שמצויים הרבה עוברים ושבים ולהניחו במקום שאין רבים מצויים, ואף מותר לטלטלו פחות פחות מד' אמות ברשות הרבים, דבמקום הזיק של רבים לא גזרו רבנן שבות. כמו כן, מותר לכבות גחלת המונחת במקום שרבים עוברים ושבים ועלולים להיכוות ממנו, אבל לא במקום שרק יחידים עוברים ושבים שם (ס"ו שלד ס"ז).

על פי זה כתבו המשנה ברורה (ס"ו שח ס"ק מז ועז) והפרי מגדים (א"א סק"ל) שיש הבדל בין איסור טלטול מוקצה לשאר איסורים דרבנן, דאיסור מוקצה יותר קל והתירוהו חז"ל כדי למנוע הזיק של יחיד. ואילו איסורים אחרים כמו טלטול ברשות הרבים פחות מד' אמות או איסור כיבוש, אינו מותר רק כדי למנוע הזיק של רבים.

טלטול שפוד כדי למנוע הזיק

צפוי

אמנם, כאמור, כאן בהלכות יום טוב (ס"י תקיח ס"ג) מתבאר שאסור לטלטל את השפוד כרגיל כדי למנוע הזיק, ואין מותר רק לטלטל בצורה של גרייה מן הצד. וקשה: מה ההבדל בין שברי זכויות וקוצים לשפוד? וכתב הביאור הלכה (ד"ה אלא) לתרץ שאין מצוי כל כך שיהיה הזיק משפוד כמו מזכוכית שנשבר, ועל כן החמירו חז"ל שלא לטלטל השפוד בידים. [תירוץ נוסף כתב, דגם במקום מניעת הזיק ברור אין לטלטל כמתחילה את המוקצה בידים רק בטלטול מן הצד, ורק אם אי אפשר באופן אחר מותר

